

CAPITOLUL 2 (Din proiectul: Zece Mari Sindroame Psihopatologice)

TULBURĂRILE INTERNALIZATE ANXIOS FOBICE

2.1 Tulburările internalizate anxios fobice și stările dispoziționale ale omului

2021

Una din sugestivele și fructuoasele idei de sistematizare a tulburărilor psihice a fost cea a lui Achenbach (1966, 1970) - aplicată inițial pedopsihiatriei - de plasare a grupajelor simptomatologice între doi poli comportamentali opuși: cel externalizat, care reflectă tendința spre conflicte cu lumea exterioară; și cel internalizat, în care pacientul are probleme cu el însuși. Tulburările externalizate se referă la comportamente insuficient controlate, impulsive („acting-out”), deseori conflictuale. Tulburările internalizate reunesec stări supracontrolate, inhibitate, cu retragere socială, anxietate, depresie. Suportul clinic al acestei grupări polarizate e reprezentat și de comorbiditatea clinică cea mai frecventă a unor sindroame ce tind să se agrege spre unul din cei doi poli. Sugestia lui Achenbach se înscrie în paradigma ce diferențiază doi poli ai manifestărilor psihismului uman, de exemplu pe axa extroversie/introversie (Jung etc.) sau extratensiv/intratensiv (Rorshach); dar ea a funcționat doar cu valențe de sistematizare clinică.

Ilustrative pentru tulburările externalizate ar putea fi considerate cele cuprinse în Cap 13 din DSM-5, care se referă la **Tulburările disruptive impulsive ale copilului și adultului**, incluzând și **tulburările de conduită ale adolescentului și personalitatea antisocială a adultului**; acestea vor fi comentate în capitolul următor. Iar pentru cele internalizate, edificatoare pot fi considerate tulburările anxios fobice, depresive și obsesiv compulsive. Vom începe în acest capitol comentarea celor zece mari sindroame cu patologia anxios fobică. Atât psihopatologia iritabil conflictuală cât și cea anxios fobică – eventual corelate unor personalități aparte - afectează persoana într-o modalitate care o menține între parametrii vieții cotidiene; și nu perturbă structura identitară

profundă ce se articulează cu instanța supraindividuală a teoreticului cultural, ca în psihoza delirantă.

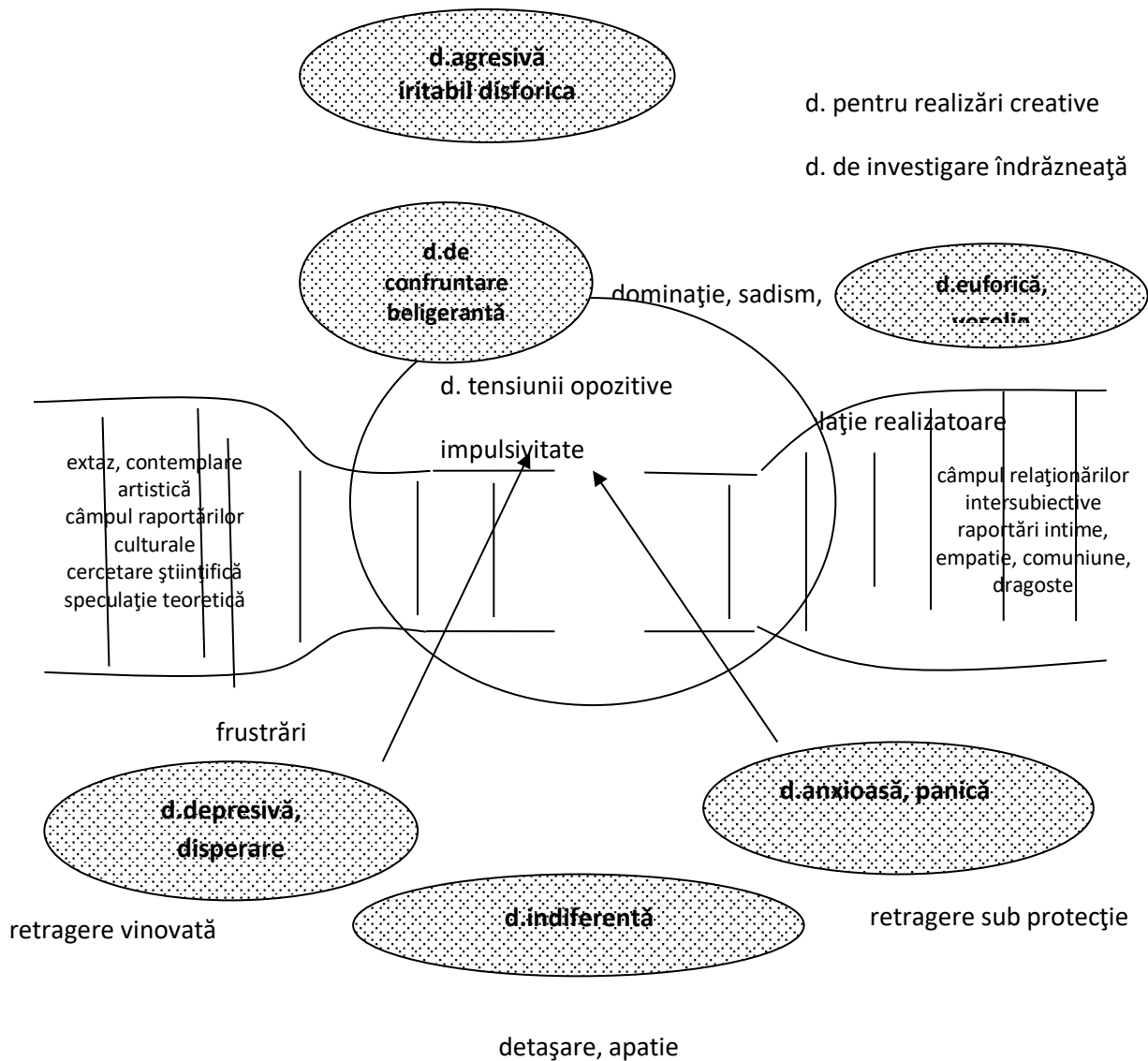
Pentru tulburările anxios fobice raportarea la echivalentul lor în normalitate nu e dificilă, ea fiind intuitivă. Starea anxioasă este o dispoziție afectivă („stimmung în germană, „mood” în engleză, „houmeur” în franceză) în care subiectul resimte iminența unui pericol, posibil dar nedefinit (ca loc, moment și mod de desfășurare). Iar frica, fobia, exprimă o trăire și un comportament raportat la un pericol de obicei definit, față de care subiectul dezvoltă o conduită de evitare, asigurare, ascundere, punere sub protecție. Atât anxietatea cât și frica, care se întâlnesc și în psihobiologie, se corelează deci cu trăirea semnificației de pericol actual, mai mult sau mai puțin precizat; fapt ce condiționează, mai ales în anxietate, o tensiune biopsihică și o vigilitate crescută, cu interes și atenție sporită față de parametrii nemijlociți ai situației în care subiectul se află; aspect diferit de comportamentul stării depresive.

Dispoziția anxioasă și fobică a omului poate fi raportată la conduite psiho-biologice reactiv adaptative. A fost deja invocată în **Introducere** starea de alertă tensionată ce o poate trăi animalul când ajunge în teritorii necunoscute, potențial periculoase. La fel și omul poate trăi o stare de anxietate atunci când străbate o țară străină, dușmănoasă, a cărei teritoriu și limbă nu o cunoaște. Sau, când se rătăcește într-o pădure în care îl prinde înserarea, în apropiere putând fi lupi și urși. Iar dacă percepe un dușman sau un lup apropiindu-se, îl invadează frica și încearcă să se ascundă. Desigur, dispoziția anxios fobică poate fi prezentă, în plan secund, și în împrejurarea confruntării directe cu un adversar, pe viață și pe moarte; caz în care ea dublează dispoziția expansiv beligerantă prin care subiectul abordează acum predominant situație. Exemplele invocate sugerează o trimitere spre manifestări comportamentale dispoziționale umane reactiv adaptative, similare cu cele din biologie. Pentru om anxietatea și frica au, desigur, un larg câmp de raportare la contextele lumii sale specifice. Dar ele rămân tot timpul, în esența lor, reacții și dispoziții afective cu sens adaptativ, în

care subiectul actualizează un mod determinat și specific de raportare față de situații potențial periculoase și insuficient controlabile. Persoana umană poate trăi efectiv stări anxioase fobice, deoarece ea le are între disponibilitățile sale constitutive de manifestare.

Stările dispoziționale umane sunt multiple și variate. (Chenar 13). Astfel, a fost deja menționată dispoziția iritabilă, agresiv combativă; care se poate manifesta la oamenii curajoși și fără nici-un acompaniament anxios fobic. Apoi, succesul în confruntare induce de obicei o stare dispozițională pozitivă, de mândrie, autoevaluare pozitivă și încredere în sine; ce se poate dezvolta în dispoziția euforic prosocială și petrecăreață a sărbătoririi victoriei. Sau, în urma înfrângerii, se poate actualiza și instala o stare dispozițională (afectivă) depresivă, pe parcursul căreia subiectul se retrage social, inhibat și repliat pe trecut, pentru reculegere, refacere și reorganizarea proiectelor. În continuare, poate fi menționată dispoziția comportamentală investigatorie, susținută de curiozitate și îndrăzneală, prin care subiectul explorează variate domenii necunoscute ale lumii sale. Și la fel, dispoziția ergică pentru o muncă realizatoare performantă, de excepție, creativă. Dar omul poate trăi și episoade în care se simte „prost dispus” sau „fără chef”, „anergic” lipsit de o dispoziție necesară pentru muncă și efort. Variate sunt și stările dispoziționale în cadrul raportărilor interpersonale directe; uneori suspicioase sau combative, alteori punându-se în joc o sociabilitate crescută dar superficială, care facilitează relaționarea la reuniuni publice diverse. Sunt desigur și împrejurări în care raportarea se realizează printr-o deschidere dispozițională receptantă față de altul, în direcția unei apropieri sufletești; a cunoașterii reciproce tot mai intime, tinzând spre colaborare și comuniune. Ori, printr-o raportare interpersonală marcată de dominare și manipulare; sau de sumisiune etc.

Principalele stări dispoziționale (d.) comportamental afective și relaționale în câmpul pragmatic al vieții cotidiene

În schemă sunt sugerate și două câmpuri de raportări dispoziționale particulare: cel al intersubiectivității intime și cel al raportărilor culturale, ce deschid persoana spre transcendență

Stările dispoziționale omenești pot viza, fenomenologic, mai ales trei domenii interconectate: un obiectiv comportamental pragmatic, relaționarea cu alții și trăiri corelate autoevaluării. Dispoziția afectivă anxios-fobică de la care am pornit face parte, deci, dintr-o largă clasă a stărilor dispoziționale, prin intermediul căroră persoana se raportează la variatele situații pe care le întâlnește. Situații care, prin semnificația lor, actualizează din fundalul structural identitar, biografico temperamental al psihismului, anumite modalități de poziționare atitudinală, corespunzătoare adaptativ situației date. Stările dispoziționale – din aria celor ce au fost invocate mai sus - se constituie pe baze genetico-ontogenetice, devenind părți constitutive ale fondului structurii identitar caracteriale a persoanei. Ele se mențin în fundalul psihismului „la dispoziția subiectului”; și se actualizează în circumstanțele care, prin semnificația lor, le solicită. Configurația lor la o persoană dată, ca prevalență și stil de actualizare, constituie un important parametru caracterizant al profilului său temperamental caracterial.

Dispoziția anxios fobică se actualizează deci, când subiectul se resimte plasat într-o situație periculoasă și poziționat într-o condiție de vulnerabilitate accentuată, lipsit de un sprijin adecvat; aflat în fața unor foarte probabile amenințării sau agresiuni, ce au în vedere depozedarea, lezarea sau anihilarea sa. Motiv pentru care el se orientează spre evitare, protecție și susținere din partea altora. Alta e, desigur, atitudinea subiectului în cazul actualizării unei dispoziții depresive, de obicei în urma trăirii unei semnificații de pierdere; el se poziționează acum într-o atitudine de retragere inhibată, repliat pe sine, în vederea reculegerii, bilanțului și reorganizării. În consecință el va fi puțin atent la ambianță; pe când anxiosul e dimpotrivă, hipervigil, atent în jur la orice informație nouă. Poziționare atitudinală ce e prezentă și într-o conduită susținută de o dispoziție investigatorie. În ambele cazuri subiectul trăiește cu intensitate un prezent deschis spre un viitor imediat. O tensiune situațională până la un punct similară întâlnim într-un proces creativ. Sau chiar într-o situație de

confruntare și luptă, când toate detaliile prezentului sunt importante. De altfel, dispoziția confruntării beligerante și cea anxioasă se pot întrețese firesc. Deși, sunt și împrejurări în care un agresor intră furibund în luptă, dincolo de orice anxietate anticipatorie.

Astfel de ipostaze ale stărilor dispoziționale normale merită amintite în condițiile în care susținem tema derivării stărilor psihopatologice din trăiri normale, adaptative.